รายงานผลการถอดบทเรียน
ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก)
อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

โดย

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๓ จังหวัดระยอง

กรมส่งเสริมการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร(ศพก.) เป็นวิธีการสกัดความรู้จากประธานศูนย์เรียนรู้ฯ และสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานจนประสบความสำเร็จในระดับดีมากถึงดีที่สุด สามารถนำมาเผยแพร่ให้คนรุ่นหลัง และผู้เกียวข้องใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นศูนย์เรียนรู้ฯ ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด ว่าเป็น ศพก.ที่มีองค์ความรู้ หลากหลายประเด็น สำนักงานส่งเสริมและพัฒนา การเกษตรที่ ๓ จังหวัดระยอง จึงดำเนินการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี และเกษตรกรต้นแบบ ศพก.อำเภอขลุง นางสาวทองใส สมศรี ประเด็นการผลิตมังคุดปลอดภัย รายละเอียดประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้ ฯ เกษตรกรต้นแบบ แรงจูงในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย วิธีดำเนินการ (กระบวนงาน/ขั้นตอนการดำเนินงานการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรต้นแบบ) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ไข ประโยชน์ที่ได้รับจากาการดำเนินกิจกรรมและการขยายผลสู่เกกษตรกรอื่นๆ

หวังว่าการถอดบทเรียนเกษตรกรต้นแบบศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ที่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และศูนย์เครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จ โดยนำความรู้ไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ

สิงหาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

	หน้า
ประวัติความเป็นมา	๑
แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย	๒
วิธีการดำเนินงาน	๒
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	๕
ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข	๕
ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม	๖
การขยายผลสู่เกษตรกรอื่น ๆ	๖

รายงานผลการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

ปี ๒๕๖๓

ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

.....

๑. ประวัติความเป็นมา

ที่ตั้ง เลขที่ ๓๗ หมู่ที่ ๓ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

ประธานศูนย์ นางสาวทองใส สมศรี

จุดเด่น เป็นศูนย์ที่มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไม้ผลอินทรีย์

สมาชิก ประมาณ ๘๓ ราย โดยแบ่งเป็นแปลงใหญ่มังคุด (ขึ้นทะเบียน GAP จำนวน ๕๓ ราย จาก ๘๓ ราย) และแปลงใหญ่ทุเรียน โดยส่วนใหญ่ทำสวนผสม (มังคุด เงาะ ทุเรียน)

สภาพทั่วไป ตำบลตะปอนมีพื้นที่ประมาณ ๓,๐๐๐ กว่าไร่ สภาพดินเป็นดินทราย ในอดีตมีท่าเรือที่สำคัญคือท่าเรือ“คลองตะปอนน้อย” เป็นเส้นทางเสด็จของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และใช้เป็นท่าเรือติดต่อค้าขายสินค้าที่สำคัญคือ พริกไทยและข้าว มีการส่งออกทางเรือ ในอดีตเมื่อ ๔๐ ปีที่ผ่านมาประกอบอาชีพการเลี้ยงกุ้ง และการทำนา ไม้ผลยังไม่เป็นอาชีพที่เกษตรกรยอมรับ ต่อมาได้มีการปลูกผลไม้มากขึ้น อาชีพของเกษตรกรส่วนใหญ่ของตำบลตะปอนคือการทำสวนยางและการทำนา ตำบลตะปอนถือว่าเป็นตำบลที่มีการปลูกยางพาราเป็นแห่งแรกในภาคตะวันออกโดยขุนหลวงราชไมตรีเป็นผู้นำปลูก โดยปลูกยางพาราในสวนอุทยานชาวบ้านสามารถตัดและกรีดยางได้แต่ห้ามทำลาย และได้มีพัฒนาการด้านการเกษตรเรื่อยมาจนปัจจุบันมีการนำผลไม้จากทางภาคใต้มาทดลองปลูก เช่น เงาะ ทุเรียน โดยปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกข้าว ใช้ระบบบริหารจัดการน้ำ และใช้สวนป่านาร้างเป็น Buffer Zone

หลวงราชไมตรี เป็นผู้นำยางพาราเข้ามาปลูกในจันทบุรีเป็นคนแรกและดำเนินการค้าจนส่งผลทางเศรษฐกิจให้จันทบุรีมีชื่อเสียงโด่งดัง ได้รับสมญานามว่าเป็น บิดาแห่งยางพาราภาคตะวันออก

เกษตรกรมีอาชีพทำนา และใช้สวนป่านาร้างเป็น Buffer Zone

๒. แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย

๑. นโยบายเรื่องการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีเป้าหมายในการพัฒนา จำนวน ๕ ด้าน คือ ลดต้นทุนการผลิต (๒๐%) เดิมใช้สารเคมี มีราคาแพง ทำให้ดินเสีย สภาพแวดล้อมเป็นพิษ สุขภาพของเกษตรกรไม่ดี ต้นทุนการผลิตสูง ต้นพืชไม่แข็งแรง มีการระบาดของโรค มีการปรับเปลี่ยนมาใช้น้ำหมักชีวภาพ สารชีวภัณฑ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เพิ่มผลผลิต (๒๐%) พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน การบริหารจัดการ จัดการด้านการตลาด

๒. รายได้ ที่ได้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เช่นมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ กองทุนหมุนเวียน เครื่องบดย่อยกิ่งไม้ และมีการนำสมาชิกไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการกลุ่มมังคุดอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

๓. การให้การสนับสนุนจากภาครัฐ

๓. วิธีการดำเนินงาน (กระบวนงาน/ขั้นตอนการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรต้นแบบ)

กระบวนการทำงาน

- จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มมาจากการกระตุ้นสมาชิกของประธาน และการศึกษาดูงานจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำกลับมาทดลองทำจนสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการดำเนินการให้เข้ากับกลุ่มและพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกและบุคคลทั่วไป มีการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอและนำความรู้มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกได้รับรู้

- ศพก. เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อผลผลิตของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเป็นมังคุดที่คัดคุณภาพประมาณ ๑๐ – ๒๐ % ของผลผลิตทั้งหมด เน้นการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างสมาชิก

- แหล่งรับซื้อสินค้าได้แก่ ล้ง ตลาดประมูล ตลาดวัดตะปอนน้อย โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาดกับพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียง การจำหน่ายมังคุด ไปรษณีย์ และบริษัทเคอรี่ มารับสินค้าจากศูนย์เรียนรู้ฯ

ติดต่อกับสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา นำไปจำหน่ายที่ตลาดเพื่อสุขภาพ มหาวิทยาลัยมหิดล มีการจำหน่ายสินค้าผ่านระบบออกไลน์ เริ่มปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓

- การวางแผนการรองรับผลผลิตในอนาคต โดยการใช้เครื่องคัดแยกผลมังคุด ซึ่งดัดแปลงจากอุปกรณ์ในท้องถิ่นและใช้กำลังคน/ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อลดการใช้งบประมาณ (ลดต้นทุนการผลิต)

วงจรการผลิตมังคุด

ช่วงที่ ๑ ช่วงออกผลชุดสุดท้ายของปี (กรกฎาคม) เริ่มตัดแต่งกิ่ง กำจัดวัชพืช บำรุงต้นเพื่อเข้าสู่ช่วงแตกใบอ่อน

ช่วงที่ ๒ ช่วงแตกใบอ่อนออกดอก (สิงหาคม-กันยายน) บำรุงโดยน้ำหมัก (กรอย+สะเดา) เพื่อเร่งการแตกใบ ในระยะนี้ศัตรูพืชที่ต้องระวังคือเพลี้ยไฟและหนอนชอนใบ ซึ่งทางกลุ่มจะผลิตสารไซเพอร์แมททิวใช้กำจัดศัตรูพืชดังกล่าว

ช่วงที่ ๓ ช่วงทรงพุ่ม (สิงหาคม – พฤศจิกายน) แบ่งเป็น

- ฉีดพ่นน้ำหมักทางดินเพื่อสะสมธาตุอาหาร จำนวน ๓ ครั้ง (สิงหาคม/กันยายน/ตุลาคม)
- สับรากเพื่อให้พืชกินอาหารได้น้อยลง/คราดโคนเพื่อระบายความชื้น (ตุลาคม – พฤศจิกายน) มังคุดจะเกิดอาการโศก (คอตก/ใบเหี่ยว) หลังจากนั้นให้น้ำเพิ่มเป็น ๓ เท่าจากปกติ และงดการให้น้ำประมาณ ๑-๒ อาทิตย์ จึงให้น้ำได้ตามปกติและเมื่อมังคุดแตกตาดอกจึงงดให้น้ำอีกครั้ง

การสับรากเพื่อให้พืชกินอาหารน้อยลง กระตุ้นการเกิดตาดอก

- ดอกระยะปากนกแก้ว ก่อนบานฉีดพ่นด้วยสารอะบาเม็กตินและไซเพอร์แมททิว

- ดอกระยะพนม ฉีดพ่นด้วยสารอะบาเม็กตินและไซเพอร์แมททิว ๑๐-๑๕ วัน/ครั้ง

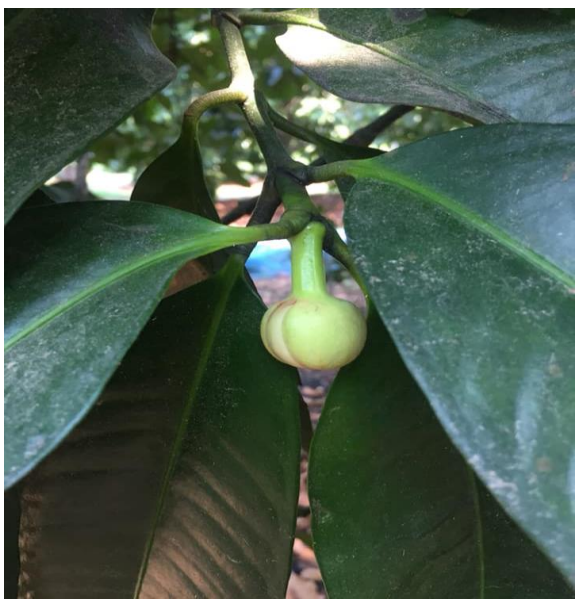

เทคนิคทำมังคุดให้เป็นหูเขียว

ให้ฉีดพ่นด้วยสารแคลเซียมโบรอนและหว่านแมกนีเซียม ใน ๓ ช่วง ได้แก่ ปากนกแก้ว เริ่มบาน เหรียญสิบ เพื่อสะสมอาหาร ติดดอก และขั้วดอกเหนียว

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑. ศพก. เน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ใช้ศูนย์เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของภาครัฐ มีการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในด้านการให้บริการด้านเกษตร เช่น การต่อทะเบียนเกษตรกร ใช้แอฟริเคชั่น Farmbook การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เพื่อให้ผลิตผลได้มาตรฐานปลอดภัย ปลอดศัตรูพืช และคุณภาพถูกใจ (GAP) มีการรับสมัครสมาชิกเข้าร่วม และต่ออายุใบรับรองที่หมดอายุให้กับสมาชิก โดยรวบรวมและนำไปส่งให้กับเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ กรมวิชาการเกษตร

๒. สมาชิกมีความสามารถหลากหลาย มีความสนใจและให้ความร่วมมือ สามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิดของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นได้ สมาชิกมีการจดบันทึกข้อมูลการผลิตตลอดจึงสามารถเชื่อมโยงแนวทาง ๘ ข้อของ GAP ได้ง่าย โดยใช้การบริหารจัดการและกระบวนการกลุ่มเรียนรู้ด้วยกัน และยังทำให้สมาชิกสามารถรู้ต้นทุนในการผลิตของตนเองด้วย การถ่ายทอดความรู้การจัดทำบัญชีฟาร์ม และการจดรายงานการประชุม

๓. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีการให้ความรู้ และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มโดยตลอด

๔. พื้นที่เป็นแหล่งที่มีการคมนาคมขนส่งสะดวก ใกล้แหล่งท่องเที่ยว มีจุดรับส่งผลผลิตทั้งในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

๕. การบริหารจัดการ เน้นการค้าขายผ่านการประมูล มีการใช้แอพลิเคชั่นไลน์ในการสื่อสาร สมาชิกผลิตสารชีวภัณฑ์ใช้เอง เช่น ไตรโครเดอร์มา แคลเซียมโบรอน น้ำหมักชีวภาพ มีการตรวจวิเคราะห์ดิน และการใช้ปุ๋ยสั่งตัด

๖. ศพก. มีเครื่องตรวจวิเคราะห์ดิน และถ่ายทอดความรู้เรื่องการตรวจวิเคราะห์ดินให้กับสมาชิก รวมทั้งเครื่องวัดค่าความเป็นกรด-ด่าง ของดิน pH และเครื่องตรวจวัดความชื้นของดิน

๕. ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข (ถ้ามี)

๑. ขั้นตอนการขอมาตรฐาน GAP (ด้านการออกตรวจและงบประมาณมีจำกัด)

แก้ไขโดย

- การทอดผ้าป่า
- รวบรวมใบสมัครให้ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ กรมวิชาการเกษตร)
- เจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ กรมวิชาการเกษตร ออกตรวจพื้นที่ อำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหน้าที่ โดยใช้พาหนะของเกษตรกรเอง

๒. ขาดอุปกรณ์ เครื่องคอมผิวเตอร์ ในการจัดเก็บฐานข้อมูล การคัดเกรดมังคุด

๓. ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจดบันทึก เนื่องจากสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ การแก้ไข ใช้ลูกหลานของสมาชิกที่มีความรู้ช่วยจดบันทึก

๔. การบริหารจัดการผลผลิตที่เหลือ

- นำมาขายให้กับสมาชิกในกลุ่ม
- ตลาดออนไลน์
- จำหน่ายให้กับเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานภาครัฐ

๕. ขาดแคลนแรงงาน

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม (ต่อตัวเกษตรกร รายได้ หรือคุณภาพชีวิต เป็นต้น)

๑. สมาชิกมีความรู้ในเรื่องการผลิตที่มีคุณภาพ การเก็บรักษา ความรู้เกี่ยวกับวัตถุอันตรายต่างๆ

๒. ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้นสร้างรายได้มากขึ้น

๓. ได้รับใบรับรองคุณภาพเป็นเครื่องหมายแสดงว่าผลผลิตมีคุณภาพ ปลอดภัยทั้งต่อตัวผู้ผลิตและผู้บริโภค

๔. สมาชิกมีรายได้ต่อปีมากขึ้น

๕. สมาชิกมีกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกด้วยกัน

๖. หมู่บ้านมีจุดรวมพล/ศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล

๗. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่น ๆ (ถ้ามี)

๑. เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้จำนวน ๔ ฐานได้แก่ ฐานเรียนรู้การทำน้ำหมัก ฐานเรียนรู้การดูแลรักษามังคุด ฐานเรียนรู้การทำปุ๋ยหมักจากหมูหลุม ฐานเรียนรู้การดูแลใส่ปุ๋ยมังคุด

๒. ให้ความรู้แก่ศูนย์เครือข่าย/กลุ่มเกษตรกรที่มาศึกษาดูงาน ทั้งในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง

๓. มีเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่และสวนใกล้เคียง ศึกษาข้อมูลเพื่อผลิตตาม

ภาพกิจกรรมการถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี